

ŞİDDETİN İÇİNDE YAŞAMAK

Nükhet Sirman

Nükhet Sirman bu yazıda Medeni Yıldırım'ın öldürülmesi sonrasında Barış İçin Kadın Girişimi'nin bir üyesi olarak ziyaret ettiği Lice'deki gözlemlerini paylaşıyor. Silahların sustuğu, çatışmanın durulduğu zamanlarda şiddetin kendini gösterme biçimlerini kalekollar ve bölgedeki halkın, özellikle de kadınların gündelik yaşamı üzerinden anlatıyor. Sirman, Lice deneyimi üzerinden şiddetin gündelik halini, sıradanlığını ve yaşamın her alanına nasıl yayıldığını resmederken, bölge halkının bu yapılara tepkisini anlamak için kalekolun etrafında şekillenen hayatlara tanık olmanın gerekliliğine işaret ediyor.

Şiddet kelimesinin şiddetle kınandığı bir toplumda yaşıyoruz. Şiddet kınanır, ama üzerinde konuşulmaz; sosyolojisi, felsefesi, psikolojisi, tarihi, coğrafyası yapılmaz. Böylece nerelerde, neden ve nasıl ortaya çıktığı ve ne işler gördüğü anlaşılmaz. Bir de hâlleri anlaşılmaz. Şiddetle birlikte yaşamak, şiddeti yaşamak, şiddet sayesinde yaşamak ve şiddetin içinde yaşamak şiddetin farklı hâllerini ve dolayısıyla da farklı etkilerini göz önüne getiren sorular barındırmakta. Ben bu yaz şiddetin içinde yaşamamanın ne demek olduğunu Lice'de öğrendim.

Lice'ye ilk kez bu yaz, Medeni Yıldırım'ın Kayacık (Hêzan) köyünde var olan karakolun genişletilmesi ve yükseltilmesi protestosu sırasında öldürülmesi üzerine Barış İçin Kadın Girişimi üyesi yedi kadından biri olarak gittim. Kürtlerle çözüm sürecinin yaşandığı, barış umudunun ufukta görülmeye başlandığı, cenazelerin gelmediği bir dönem yaşıyorduk. Yaşıyorduk ama Kürt coğrafyasının değişik bölgelerine yeni tip karakollar inşa edilmeye başlandığı haberleri de geliyordu. Nitekim Dersim'de adına kalekol denen bu yapıları da görmüştük. Kale gibi yüksek oldukları için bu isim verilmiş. Bir de etrafta çeşitli tevatür dolaşiyor: Bunların altında dehlizler, yaşam alanları var; sadece kutsal mekânlara inşa ediliyorlar; 37-38 katliamlarının yaşandığı yerlere yapılıyorlar.

Gitmeden görmeden bu kalekolların neden Kürtler arasında infial yarattığını anlayamazsınız. Bunların neden Kürtleri sürecin tehdit altında olduğunu iddia etmeye götürdüğünü anlayamazsınız. Dersim'de bunu biraz anlamaya başladım. Kadınlar, mahallelere giren ağır silahlı askerlerin, gündelik yaşamlarını nasıl etkilediğini anlatıyordu. "Bu yaz sıcağında balkonda oturamaz hâle" geldiklerini anlatıyorlardı. O an, askerlerin varlığı ile kadınlık arasındaki ilişkinin benim tahminimden bile daha şiddetli olabileceğini ilk kez düşündüm. Barış İçin Kadın Girişimi olarak savaşın kadın bedenini savaş alanlarından biri hâline getirdiğini söylüyorduk ama bunun

balkonda oturmak kadar gündelik, sıradan, hiçbir anlam ve ehemmiyeti olmayan bir fiile uzanabileceğini düşünmemiştim.

Lice, savaşın kadın bedeninde yaşanmasının ne demek olduğunu daha iyi öğretti hepimize. Lice'nin 1993 yılında yakıldığını, köylerinden ve şehir merkezinden büyük göçler yaşandığını biliyordum. Lice'nin ta 1925'lerden beri devlet güçlerinin kara listesinde olduğunu da tanıdığım insanların kendi yaşam öyküleri vasıtasıyla duymuştum. Sonra Ersin Çelik'in yönettiği *Lice Defteri* adlı belgeseli izledim geçen yıl. Bir adam yazı yazmayı askerde öğrenmiş; her gün olanları bir sıralama, sınıflama, mantık gözetmeden yazıyor. Lice'nin defterinde komşu Hasan Ağa'nın 1965'in bir ağustos gecesi (tarihleri ve ismi şimdi uydurdum, belgeseldekini hatırlamıyorum) evinde akşam yemeğinde ne yediği de var, komşunun oğlunun sabaha karşı jandarma tarafından götürülmesi, şoförlük yapan bir köylünün yirmi yedi kurşunla vurulması, Lice'nin yakılması, bombaların patlaması da var. Bu yangının, bu şiddetin akşam yemeği menüsü kadar bir öneme sahip olması, aynı sıralamaya tabi tutulması, balkona çıkamama etkisi yaratıyor insanda. Şiddetin sıradanlığını, yani şiddetin içinde yaşanma hâlini en iyi bu defterin sıralaması anlatıyor sanki.

Lice'nin içinde üç, etrafında beş garnizon ve askeri lojman var. Şehre giren anayolun her iki tarafına bunlardan ikisi bekçilik ediyor. Belediyenin ana kapısının önünde bir garnizon, önünde bir gözetleme kulübesi, kulübenin içinde eli tetikte nöbetçi var. 12 bin nüfusun 3 bini asker. Gerisini kadınlardan dinliyoruz:

Askerler şehrin her tarafındalar. Eşimle tarlada çalışırken devamlı askerlerin bakışlarını üzerimizde hissediyoruz. Eşim de bana, "Git ağaçların altında sen çalış" diyordu. Şimdi kalekol yaptılar, ağaçların altını da görüyorlar. Biz yazın damda yatardık ama kalelerden aileleri gözlüyorlar, kimse damlarda yatamıyor. Ama rahatsızız. Çarşıda iç içeyiz askerle, bahçede göz gözeyiz. Balkonumda oturamıyorum, damıma çıkamıyorum. Bahçemi sularken askerin ışıklarını duyuyorum pencerenin altından. Yürürken duyuyorum. Sokaklarda kocaman köpekleri, sarkık bıyıklarıyla gezip pis pis sırtıyorlar. Her gece sokaktan panzer geçiyor.

Bu cümleler kadınların ağızından peş peşe dökülüyor. Şiddetin içinde yaşamının ne olduğunu bu hız, bu virgülsüz, zaman kipi belli olmayan ve bir mantığa göre sıralanmamış konuşmalar anlatıyor.

Ama bir de yavaş yavaş anlatılanlar var. 1993. Zamanı belli. Yaşananın sürekli karşılaştırıldığı. Bir ölçüt hâline gelmiş 1993. İnsanları evlerinde, çocukları okul kapılarında yakalayan bir

kocaman alev 1993. Gündelik yaşamda yaşanan şiddetin üzerinde olan, mihenk taşı olmuş bir şiddet. Kâbuslarda sürekli geri gelen bir kâbus. Kâbuslarda değil sadece. Kâbus, yaşayan ölümler üzerinden sokakta da yürüyor, nefes de alıyor. Hiç evlenmemiş kadınların görmeyen gözlerinde geri dönüyor; belki de gözlerden hiç gitmemiş. Bunlar Lice yakıldığında lisenin içine ya da karakollara alınan kadınlar. Anlatılana göre, hepsi genç, hepsi güzel yeni gelin ve kızlar. Namlunun ucunda yatan babaları, ağabeyleri, kocalarının duyabileceği yerlerden çığlık çığlığa bağırarak kadınlar. Bunların çoğu sonradan Lice'yi terk etmiş. Sadece bir iki kadın kalmış öylece. Hiç evlenmemişler. Sokakta yürüdükleri zaman çocuklar onlardan korkup kaçıyorlarmış.

Medeni Yıldırım'ın vurulduğu köyde göğsünden vurulan Jiyan adlı bir kadının evine gidiyoruz. Kucağında bebeğiyle protesto alanına gitmiş. Bebek de inanılmaz güzel ve güleç. Kurşun ona değmemiş bile. Karakolun önü düzlük, dağın yamacındaki köyün tek düz alanı ve tabii ki futbol sahası (kızların toplanma merkezi olmasını beklemiyorduk zaten). Bir de 500 metre kadar yukarda, dağın tepesinde bir karakol daha var. Kadınlar, çocuklar, bebekler hepsi gitmişler protestoya. Bu iki karakoldan açılan çapraz ateşte kalmış futbol sahasına gelenler. Koltuğunun altında, örmekte olduğu yünün topu olan bir kadın, yarı Kırmancı, yarı Zazaki "Gönlüm titredi ateşten" diyor. Sahadakileri kurtaran da karakol yapımında kullanılmak üzere bir kenara yığılan kurşun geçirmez tuğlalar olmuş. Jiyan bunları anlatacak, kaynanası geliyor. Gelini varlığıyla susturarak nefes almadan o da başlıyor virgülsüz, sıralamasız, nefessiz konuşmaya: Karakolu istemiyorum. Bizi rahatsız (!) ediyorlar, ha! Bir keresinde yirmi beş hindimi yılbaşı diye götürdüler. Bir kere gece gelen misafirim var diye evi bastılar, çocukları ahıra ancak saklayabildim. Keçilerimi alıp kestiler, kurt kapmıştır diye yüzüme güldüler. Kocamı, yetmiş yaşında adam, köyün ortasına pijamasıyla çekip dövdüler. Gece hayvanlarımız eve dönmeyince biz aramaya çıkamayız. Onların umurlarında mı sanki? Bir yılbaşı köyden yine karakola erzak götürsün diye iki genci aldılar. Yukarı tırmanırken mayına bastılar her birinin başı başka yere yuvarlandı.

Sonunda siz de nefes alamıyorsunuz. Rahatsızlığın boyutu biraz şaşırtıcı. Ve yılbaşı için, erzak için, sıradan işler için.

Bu gündelik sıradan şiddetin sırasız, zaman belirtmeden ve nefes almadan anlatılması tam da şiddetin içinde yaşamının ne olduğunu gösteriyor. Geniş zamanlı bir şiddet. Her tarafı kaplayan, içinden kolay kolay çıkılamayan... İçinde yaşadıkça insan şiddet hakkında daha çok bilgi sahibi oluyor. Şiddetin ne yapabileceğini, sana neler yaptırabileceğini öğreniyor insan. Şiddetin içinde yaşamının onu kabulle ona karşı koyuş arasında gidilip gelinen ince bir çizgide dolandığını

anlıyor. Yaşam böyle bir çizgide dolandığı zaman bildiğimiz birçok doğru, sıradan davranışlar, gündeliğin kalmayışı ya da her şeyin gündelik hâline gelmesi yaşamı bizim bildiğimizden başka bir şey hâline getiriyor. Yaşamın bu kadar farklı şeyler olduğu durumlarda yapılacak şey, belki de yaşamın ya da şiddetin ne olduğunu bildiğimizi varsaymamak olsa gerek.